

वकिलांना मुस्कटदाबी करणाऱ्या टीकेवर बंदी

मुक्त भाषण आणि व्यवसाय स्वातंत्र्याच्या घटनात्मक हमीच्या पार्श्वभूमीवर बार कौन्सिल ऑफ इंडियाचे नवीन नियम

२५ जून २०२१ रोजी बार कौन्सिल ऑफ इंडियाच्या नियमांमध्ये (<https://bit.ly/2SZLcah>) सुधारणांची सूचना देण्यात आली जी वकिलांचे व्यावसायिक वर्तन आणि शिष्टाचार नियंत्रित करते. न्यायालय, न्यायाधीश, बार कौन्सिल ऑफ इंडिया (किंवा स्टेट बार कौन्सिल) किंवा त्याच्या सदस्यांबद्दल अपमानास्पद विधाने केल्याबद्दल ते वकिलांना शिस्तभंगाच्या कारवाईसाठी जबाबदार ठरवतात. परिणामांमध्ये निलंबन आणि निंदा यांचा समावेश आहे. या सुधारणास्पष्ट करतात की "... सद्भावनेने केलेली निरोगी आणि प्रामाणिक टीका ही 'गैरवर्तन' मानली जाणार नाही.

सुधारणांची अधिसूचना काढल्यानंतर लगेचच विविध उच्च न्यायालयांसमोर आव्हाने लावण्यात आली. भारतीय बार कौन्सिलने प्रत्युत्तरात वरिष्ठ वकील, बार असोसिएशनचे सदस्य आणि बार कौन्सिल ऑफ इंडिया यांचा समावेश असलेल्या समितीने आढावा घेणे प्रलंबित ठेवून नियम स्थगित ठेवले आहेत. या सुधारणा अंमलात येण्यापूर्वी भारताच्या मुख्य न्यायमूर्तीची मान्यता आवश्यक आहे, जी अद्याप मिळालेली नाही.

हेतू स्पष्ट आहे

या सुधारणांमागील हेतू त्यांच्या प्रस्तावनेपूर्वीच्या घटनांमुळे विश्वासघात केला जातो: २५ मे २०२० रोजी, २२ वरिष्ठ वकिलांनी एका खुल्या पत्राला (<https://bit.ly/36oLeLV>) संबोधित केले आणि भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाला स्थलांतरित ांच्या संकटात हस्तक्षेप करण्याचे आवाहन केले. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निवृत्त न्यायाधीशांनीही २८ मे रोजी एक लेख (<https://bit.ly/3qXRx2s>) लिहिला आणि या संदर्भात न्यायालयाच्या निष्क्रियतेचा निषेध केला. प्रत्युत्तरात, बार कौन्सिल ऑफ इंडियाने ३० मे रोजी एक प्रसिद्धी पत्रक (<https://bit.ly/2VetQqL>) जारी केले आणि या टीकेला "बारचे असंतुष्ट सदस्य आणि काही दुःखी आणि निराश माजी न्यायाधीशांनी सर्वोच्च न्यायालयावर (एसआयसी) सतत आणि सिंक्रोनाइज्ड हल्ला" म्हणून वर्णिले.

त्यानंतर बार कौन्सिल ऑफ इंडियाचे अध्यक्ष मननकुमार मिश्रा यांच्यावर टीका करणाऱ्या एका लेखासाठी (<https://bit.ly/2VkJrbv>) कायदेशीर वृत्तपोर्टलवर (लाइव्ह लॉ) हल्ला करण्यात आला. अध्यक्षांनी काही वकिलांवर बारचे राजकारण केल्याचा आरोप कसा केला, तर स्वतः उघडपणे भारतीय जनता पक्षाशी (भाजप) निष्ठा व्यक्त केली, असे या लेखात नमूद करण्यात आले आहे. २०१४ मध्ये बार कौन्सिल ऑफ इंडियाचे अध्यक्ष या नात्याने त्यांनी पक्षाला आणि नरेंद्र मोदी यांना पाठिंबा देण्याचे वचन दिले आणि भारताच्या सुमारे १.७ दशलक्ष वकिलांचे प्रतिनिधी म्हणून स्वतःला बाहेर काढले.

२०१६ मध्ये त्यांनी पंतप्रधान मोदींना (बार कौन्सिल ऑफ इंडिया लेटरहेडवर) उद्देशून त्यांना "जगातील सर्वात कार्यक्षम आणि सक्षम नेता" असे वर्णन केले. भारताचे माजी सरन्यायाधीश रंजन गोगोई यांच्याविरोधात लैंगिक छळाच्या तक्रारीनंतर अध्यक्षांनी 'मेन टू मूव्हमेंट'चे (<https://bit.ly/36tVORC>) समर्थन कसे केले आणि नागरिकत्वविरोधी (दुरुस्ती) कायदा आंदोलकांना "अशिक्षित, अज्ञानी जनसमुदाय" म्हणून हिणवले, हे या लेखात

म्हटले आहे. या प्रत्येक कृतीत श्री. मिश्रा यांनी इंडियन बारच्या वतीने बोलण्याचा दावा केला आणि या लेखात सार्वजनिक कार्यालयाच्या या अयोग्य वापराची अवहेलना करण्यात आली.

लाइव्ह लॉ च्या लेखाचा त्वरित बदला घेण्यात आला. बार कौन्सिल ऑफ इंडियाच्या ठरावात (<https://bit.ly/2UBdUyq>) लेखकाचा "घोटाळा आणि बदनामी" केल्याबद्दल निषेध करण्यात आला आणि लेखक आणि लाइव्ह लॉ वर कारवाई करण्याचा निर्धार केला. या ठरावात (विशिष्ट माहिती शिवाय) "... मजबूत, चैतन्यशील आणि स्वतंत्र बार आणि न्यायव्यवस्थेच्या प्रचारासाठी [बार कौन्सिल ऑफ इंडिया चेअरमन] द्वारे केली जाणारी आणि केली जाणारी प्रशंसनीय कृत्ये".

पुनरावलोकनाची संधी

याच पार्श्वभूमीवर ३ जून २०२० रोजी भारत एका अभूतपूर्व कोरोनाव्हायरस साथीच्या रोगाच्या गर्तेत सापडला होता आणि न्यायालयांच्या मर्यादित कामकाजामुळे न्यायमिळणे अत्यंत मर्यादित होते, असे बार कौन्सिल ऑफ इंडियाने एक बैठक बोलावली आणि व्यावसायिक वर्तणुकीच्या नियमांमध्ये सुधारणा प्रस्तावित केल्या.

समकालीनपणे, सर्वोच्च न्यायालयाने न्यायव्यवस्थेच्या निंदाबद्दल आपली मते स्पष्ट केली: अशा वेळी जिथे साथीच्या रोगाच्या वेळी केवळ अपवादात्मक निकडीच्या बाबींचे मनोरंजन केले जात होते, अशा वेळी न्यायालयाने सर्वोच्च न्यायालयाबद्दल टीकात्मक वक्तव्यकेल्याबद्दल व्यक्तींवर (वकील प्रशांत भूषण यांच्यासह) फौजदारी अवमान केल्याचा अवाजवी वेळ काढला. आज भारताचे सरन्यायाधीश एन.व्ही.रमण ा यांच्या नेतृत्वाखालील न्यायालयाला, नवीन नियमांचा आढावा देणाऱ्या समितीसह, सुधारणा फेटाळून लावत मुक्त भाषणावर आणखी हल्ला रोखण्याची संधी आहे.

ऐतिहासिकदृष्ट्या, आपल्या देशाच्या भाषण कायदांनी व्यक्ती आणि सत्तेच्या संस्थांना त्यांचे कार्य बंद करताना त्यांचे सामर्थ्य जोखले आहे. या संस्थांचा अधिकार 'सार्वजनिक श्रद्धे'च्या नाजूक पायावर आहे आणि मतभेदांमुळे न्यायालये आणि सरकारी संस्था ंसारख्या शक्तिशाली संस्थांची कर्तव्ये पार पाडण्याची क्षमता बिघडेल, ही कल्पना कायदे (जसे की देशद्रोह आणि फौजदारी अवमान) कायम ठेवतात. ही कल्पना एक बोगीमन आहे जी टीकाकारांना गप्प करण्यासाठी वापरली गेली आहे आणि एक वसाहतवादी आणि सरंजामशाही अवशेष आहे. राज्य संस्था कायद्याने त्यांना दिलेल्या अधिकारातून आपला अधिकार मिळवतात आणि इतर काहीही नाही. या संस्थांना जबाबदार धरण्यासाठी आणि त्यांना बळकट करण्यासाठी टीका (कितीही खंदक असली तरी) आवश्यक आहे.

एक थंडावणारा परिणाम

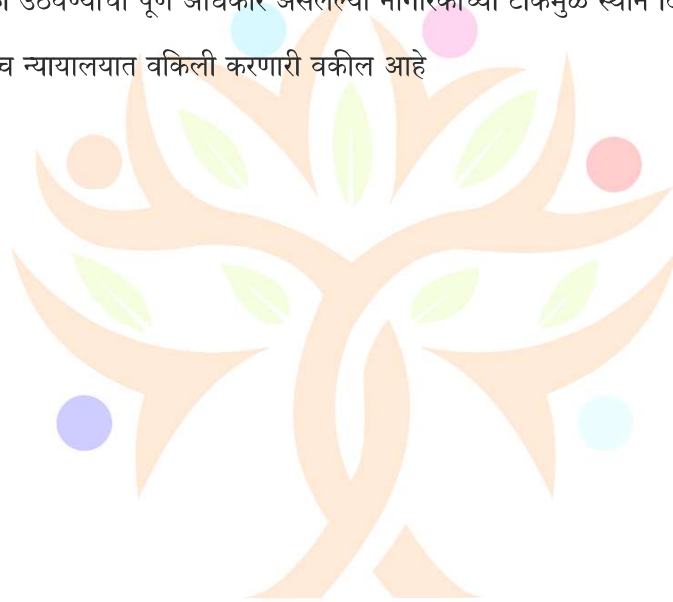
मुक्त भाषणाची मूलभूत घटनात्मक हमी आणि व्यवसायस्वातंत्र्य या पार्श्वभूमीवर बार कौन्सिल ऑफ इंडियाचे नवे नियम अबाधीत करतात. सुधारणा सुरू करण्यापूर्वीच्या घटना हे दर्शवितात की नवीन नियमांनुसार "निरोगी" टीकेची व्याप्ती किती मर्यादित असेल. शिवाय, जरी नवीन नियमांनुसार शिस्तभंगाची कारवाई (ती अंमलात आली तर) जरी त्याचे गंभीर परिणाम होत नसले तरी, या प्रक्रियेच्या वेदना आणि वकिलांच्या कारकीर्दीचे संभाव्य परिणाम यांचा थंडावणारा परिणाम होईल.

बार कौन्सिल ऑफ इंडियाच्या निवेदनात (समितीने पुनरावलोकन प्रलंबित असलेल्या दुरुस्त्या स्थगित करणे) असे नमूद केले आहे की, "कोणताही विवेकी आणि खरा वकील [नवीन नियमांना] विरोध करणार नाही" आणि "काही लोकांना प्रत्येक माहितीपूर्ण पावलावर आक्षेप घेण्याची सवय आहे, परंतु [बार कौन्सिल ऑफ इंडिया] अशा

कोणत्याही अनुचित दबावाला बळी पडणार नाही". आशा आहे की, बार कौन्सिल ऑफ इंडियाचे विधान हे पूर्वजअसलेल्या नाटकाचा इतिहास नाही आणि या सुधारणांचा वस्तुनिष्ठ आढावा घेतला जाईल.

'व्यावसायिक आचरण आणि शिष्टाचार' हे भारतीय बारसाठी एक गूढ वाक्य आहे, कारण महत्वाकांक्षी मानक काय आहे हे समजणे कठीण आहे. अलीकडेच सॉलिसिटर जनरल तुषार मेहता यांना साथीच्या रोगाच्या दुसऱ्या लाटेदरम्यान ऑक्सिजन पुरवठ्याच्या वचनबद्धतेबाबत सरकारने केलेल्या चुकांबद्दल न्यायालयात प्रश्न विचारण्यात आला. त्याला उत्तर देताना ते म्हणाले की, 'आपल्याला जबाबदार व्यक्ती म्हणून काम करावे लागेल' आणि 'दुःखी मैत्रीणी' म्हणून नव्हे, तर 'आपण प्रयत्न करूया आणि रडणारे बाळ होऊ नये'. श्री. मेहता यांचा प्रतिसाद केवळ अव्यावसायिकच नव्हता तर नागरिकांना ऑक्सिजनची उपासमार होण्याच्या मुद्द्यासाठीही अयोग्य होता. परंतु त्यांचे शब्द कदाचित बार कौन्सिल ऑफ इंडिया आणि इतर संस्थांना योग्य प्रतिसाद आहेत ज्यांना लोकशाहीत अधिकाराविरुद्ध आवाज उठवण्याचा पूर्ण अधिकार असलेल्या नागरिकांच्या टीकेमुळे स्थान दिले जाते.

आर्टी राघवन मुंबई उच्च न्यायालयात वकिली करणारी वकील आहे

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE